

Suomen tiedekustantajien liitto ry

Kannanotto Kansalliskielistrategian uudistukseen

29. kesäkuuta 2020

Suomen tiedekustantajien liitto pitää Kansalliskielistrategian uudistusta ja uudistustyön tavoitteita erittäin tervetulleina. Niiden merkitys korostuu tilanteessa, jossa kotimaisen tiedekustannus- ja julkaisutoiminnan jatkuvuus ja laatu ovat uhattuina.

Kannanotossaan Suomen tiedekustantajien liitto selvittää, miksi kotikieliset tiedelehdet ja -kirjat ovat tärkeitä, miksi ne ovat suurissa vaikeuksissa ja mitä ongelmien ratkaisemiseksi pitäisi tehdä.

Miksi kotikieliset tiedelehdet ja -kirjat ovat tärkeitä?

Suomen- ja ruotsinkieliset tieteelliset julkaisut ja työ, jonka kotimaiset kustantajat editoreineen tekevät niiden laadun ja luottavuuden varmistamiseksi, ovat korvaamattomia mm. seuraavista syistä:

Kieli ja kirjoittaminen ovat yhteiskunnallisen ajattelun perusta, ja kotikielinen keskustelukulttuuri on tärkeää koko yhteiskunnalle. Suomen- ja ruotsinkielinen tiedekustannus- ja -julkaisutoiminta pitävät suomen ja ruotsin elävinä tieteen ja tutkimuksen kielinä. Ne tukevat yhteiskunnallista keskustelua, vastuullista päätöksentekoa ja sivistystä. Ne tarjoavat veronmaksajille vastinetta suomalaisen tieteen sijoitetuille julkisille varoille.

Kotikielinen tiedekustantaminen kehittää kotikielistä termistöä aktiivisesti. Julkaisujen avoimen saatavuuden ansiosta se välitetään myös suurelle yleisölle. Näin edistetään sosiaalisen liikkumisen päämäärää yhteiskunnassa. Kuka tahansa voi hyödyntää hyvin toimitettuja suomen- ja ruotsinkielisiä tutkimusjulkaisuja.

Kyse on myös suomalaisen tieteen legitimitetistä. Laadukkaan tutkimustiedon julkaiseminen vaalii tieteen tasoa ja on omiaan vahvistamaan sen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Näin tuetaan suomalaisen tieteen arvostusta ja oikeutusta pitkäjänteisesti. Hyvät tiedekirjat ja -artikkelit kestävät käytössä parhaimmillaan useita vuosikymmeniä.

Luotettavat kotikieliset tieteellisen julkaisemisen kanavat ja instituutiot ovat merkittävä vastavoima valeuutisille ja disinformaatiolle. Faktantarkastuksen lisäksi tarvitaan vahvaa, kokonaisvaltaista tieteellistä ajattelua suomeksi ja ruotsiksi. Tätä tarjoavat laadukkaat kotikieliset tiedelehtien artikkelit, tutkimuskirjat ja tieteelliset oppikirjat, jotka ovat tärkeitä lähteitä suomen- ja ruotsinkieliselle medialle.

Suomen- ja ruotsinkieliset tiedejulkaisut vaalivat syvällisen lukemisen kulttuuria. Kotikielisten oppikirjojen käyttö kurssikirjoina ja pääsykoekirjoina tukee suomalaisten opiskelijoiden syvälukutaitoa ja kehittää heidän valmiuksiaan toimia muissa kieliympäristöissä. Vähintään yhden tieteenalan syvälinen hahmottaminen on edellytys monitieteellisyydelle ja tieteidenvälisyydelle.

Vahva ja laadukas keskustelukulttuuri tukee suomalaisen tieteen kansainvälistymistä ja pohjoismaista omaperäistä ajattelua myös siksi, että kieli ohjaa tutkimuksen aiheiden valintaa. Kielen merkitys ja tieteen merkitys jäsentyvät Suomesta katsoen monissa eri kanavissa, eivät vain kansainvälisessä keskustelussa tieteen sisällä.

Miksi kotikieliset tiedekirjat ja -lehdet ovat suurissa vaikeuksissa?

Kotikielinen tiedekustannus- ja tiedejulkaisutoiminta on ajautunut suuriin vaikeuksiin viime vuosina. Vaikeuksien taustalla ovat käyttäjille maksuttoman avoimen saatavuuden vaatimukset, jotka ovat voimistuneet kansallisen tiedepolitiikan tärkeimpien organisaatioiden sitouduttua eurooppalaisten tiederahoittajien Plan S -avoimuussuunnitelmaan ja avoimen tieteen ihanteisiin.

Myös kotimaiset tiedekustantajat haluavat julkaista tiedettä avoimesti suomeksi ja ruotsiksi. Tämä ei kuitenkaan saa heikentää niiden toimintaedellytyksiä, kuten nyt on käymässä. Varsinkin suomenkielinen tiedekustantaminen on erityisen herkkää siksi, että maailmassa vain suomalaiset kustantajat julkaisevat tieteellistä kirjallisuutta suomeksi.

Ongelmana on, että kansainvälisiä lehtikustantajajättejä vastaan suunnatusta eurooppalaisesta avoimuuspolitiikasta seurannutta kotimaisen tiedejulkaisemisen rahoitusperustan romahdusta ei ole kompensoitu mitenkään. Kirjoja ei enää osteta eikä lehtiä tilata, kun julkaisut asetetaan maksutta käyttäjiensä saataville eivätkä yliopistot enää käytä kotikielisiä pääsykoe- ja kurssikirjoja entiseen tapaan. Tiedekustannus- ja -julkaisutoiminnan kulut ovat kuitenkin ennallaan tai jopa nousseet.

Ratkaisuksi ehdotetut julkaisujen käsittelymaksut (eli maksaminen kustantajalle prosessivaiheessa) ovat Suomessa mahdollisia lähinnä englanninkielisille luonnontieteen tiedelehdille ja joillekin tutkimuslaitosten budjettirahoituksen piirissä oleville julkaisijoille. Sen sijaan kotikieliset kustantajat ja editorit varsinkin yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla sekä tieteellisissä seuroissa joutuvat tekemään työnsä jopa ilmaiseksi. Erityisen vaikeaa on löytää rahoitusta käännöksille.

Edellä kuvattu rahoitusmalli myös nakertaa Suomen tekijänoikeuslakiin nojaavaa sopimuslisenssijärjestelmää, jonka nojalla tekijänoikeusjärjestö Kopiosto kerää kollektiivisia käyttökorvauksia. Tieteen kustantajat ja tekijät saavat noin miljoona euroa vuodessa. Suomen tiedekustantajien liitto jakaa vuosittain noin puolet tästä summasta kotimaisille tiedekustantajille apurahoina, palkintoina, koulutuksina ja muina palveluina.

Mitä pitäisi tehdä?

Suomen tiedekustantajien liitto haluaa, että käyttäjille maksuttoman kotimaisen avoimen julkaisemisen rahoittaminen järjestetään kestäväälle pohjalle niin, että tiedejulkaisujen tärkeimmät käyttäjät (yliopistot ja korkeakoulut) ja jakelijat (niiden kirjastot) osallistuvat rahoittamiseen opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla ja kustantajat ja tutkija-kirjoittajat osallistetaan ratkaisun hakemiseen nykyistä paremmin.

Liitto katsoo myös, että suomen- ja ruotsinkielisen tiedejulkaisemisen arvostusta ja tiede- ja koulutuspoliittista asemaa on vahvistettava ohjauspoliittisin linjauksin. Tarpeen on myös selkeyttää julkaisujen avointa saatavuutta koskevaa, nykyisellään ristiriitaista ohjauspolitiikkaa, jonka suosituksissa ja käytännöissä edellä kuvatut kaksi rahoitusmallia ovat ristiriidassa keskenään.

lhanteellisesti kotimainen ja erityisesti kotikielinen julkaisutoiminta liitetään osaksi uutta kansallista kielistrategiaa ja tutkimusinfrastruktuuria voimassa olevan hallitusohjelman hengessä.

Aktiivinen, rikas kotikielisyys ei uhkaa tieteen kansainvälistymistä, vaan edistää tätä tiedepoliittista tavoitetta parantaessaan vuorovaikutuksen viestinnällisiä valmiuksia ja ymmärrystä kulttuurisesta moninaisuudesta.

Lisätietoja <https://tiedekustantajat.fi/>

Kustannusjohtaja **Leena Kaakinen**, hallituksen puheenjohtaja, Suomen tiedekustantajien liitto ry
pj@tiedekustantajat.fi / +358 50 5401303

Professori **Pauliina Raento**, pääsihteeri, Suomen tiedekustantajien liitto ry
toimisto@tiedekustantajat.fi / +358 40 5086552